

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Hakemli Dergi

IV. Sayı

SİVAS - 2000

EMEVLERİN, ABBÂSİLER TARAFINDAN SOYKIRIMA UĞRATILMASI VE EBU'L-ABBAS'IN BU SOYKIRIMDAKİ ROLÜ

Yrd.Doç.Dr. Ali AKSU*

A-Giriş

Emevîlerden sonra iktidara gelen Abbâsîler, sırasıyla, iktidar isteği ile kendilerine karşı çıkabilecek etnik grupları temizleme yoluna gitmişlerdir. Bu grupların başında hiç şüphesiz, yaklaşık 90 yıl iktidarda kalan ve iktidarı ellerinden ihtilalle ele geçiren Emevîler gelmektedir. Emevîlerden sonra maalesef, bizzat ihtilal hareketinde oldukça önemli bir takım üst düzeyde görevler almış insanları öldürmekle devam etmişlerdir. Ebu Seleme, Ebu Ca'fer döneminde halife tarafından öldürülen meşhur komutan ve siyaset adamı Ebu Müslim ve buna benzer daha pek çok insanın öldürülmesi buna sadece bir kaç örnektir.

Emevîler döneminde sürekli baskıya maruz kalan grupların başında, Ali evladı gelmektedir. Bunlar, amca çocukları olan Abbâsîler döneminde rahatlayacaklarını ve belki de devlete ortak olacaklarını zannetmişlerdi. Ancak Abbâsîler, bunları tasfiye etme yoluna gitmiştir. Kendilerinden başka ehl-i beyt ailesinin olmadığını iddia eden Abbâsîler, bu iddianın ardından hilafetin meşrû varislerinin kendileri olduklarını ileri sürerek yönetimi tekellerine almışlardır. Ali evladından olan amca çocuklarını, tamamen dışlayarak onların hilafet haklarının bulunmadığını belirtmişlerdir¹. Buna karşılık Ali oğulları ise, imamet hakkının kendilerine ait olduğunu ve Abbâsîlerin hilafeti gasbettiklerini ileri sürmüşlerdir². Sonuçta Emevîler döneminde baskıya maruz kalan Ali oğulları, bu sefer amca çocukları tarafından çeşitli yollarla sindirilmeye çalışılmışdır³.

Daha kuruluşunun başlarında Abbâsîlerin çifte standart bir siyaset uyguladıklarını görmekteyiz. Hem Emevîleri, özellikle Ali oğullarına karşı uyguladıkları sert tutumlarından dolayı yargıladılar ve bunun sonucunda ülkenin her tarafında bunları hunharca katlettiler, hem de ardından kendileri Ali oğullarına karşı, Emevîlerin takındığı

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 D. Sourdel, "Abbâsî Hilafeti", **İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti**, çev. Hamdi Aktaş, İstanbul 1997, I, 115.

2 Ahmed Emin, **Duha'l-İslam**, Beyrut 1936, II, 25.

3 Bu konuda bkz. Ahmed b. Yahya el-Belâzürî, **Ensâbü'l-Esrâf**, thk. Abdülaziz ed-Dûrî, Beyrut 1978, III, 142; Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, **Miirü'cü'z-Zehab**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Kahire 1988, III, 270; Ebu'l-Ferec Ali b. Hüseyin el-İsfahânî, **Makâtîlü't-Tâlibiyyîn**, nşr. Ahmed Sakr, Kahire 1949, s. 254-256.

tavri sergilediler. Şimdi, amca çocuklarına karşı bile sert bir politika izleyen Abbâsîlerin, Emevîlere karşı uyguladıkları kıyım hareketi ve bu kıyım hareketinde ilk Abbâsî halifesi Ebu'l-Abbas'ın rolünün ne olduğunu ortaya koymaya çalışalım.

B-Abbâsîlerin Emevîlere Yönelik Soykırımı

Abbâsîler, Emevîlerin devlet ve otoritelerini korumak için akıttıkları Hâşim oğullarının kanlarını, özellikle İmam İbrahim'in sıcaık yerde olan kanını unutmamışlardı. İşte bunların intikamını almak ve bir daha hilafete talep amacıyla toparlanma fırsatını ortadan kaldırmak için Abbâsîler, tarihte benzeri görülmemiş bir şekilde⁴ Emevîleri yok etme siyasetini takip ettiler. Bunu uygulamak için de akla hayale gelmez metotlar kullandılar. Hatta bunu daha da ileri götürerek, kalplerinde gizledikleri kinin, öfkenin hıncını Emevî halifelerinin kabirlerini kazmak ve onlara işkence yapmakla gidermeye çalıştılar⁵. Bütün bu intikam hareketlerinde elbette, Ebu'l-Abbas'ın Kufe'deki konuşmasının da⁶ etkili olduğunu söyleyebiliriz⁷. O, Emevîlerin zulümlerinden ve yaptıkları tahrifattan bahsederken adeta, hayatta kalan Emevîlerin cezalandırılmaları için onları hedef gösteriyordu⁸.

Ebu'l-Abbas, Emevîlerden intikam alma işine ilk defa Abbâsîlere sığınmış ve Emevî devletine özellikle Mervan b. Muhammed'e karşı ayaklanmalarıyla meşhur olmuş, ünlü komutan Süleyman b. Hişam'ı öldürmekle başladı⁹. Habuki Süleyman gibi pek çok Emevî ailesi, özellikle Yemenîlerle birlikte olanlar, Abbâsîlere itaatlerini ve bey'atlerini bildirmişlerdi. Ebu'l-Abbas da kendilerine itaat eden Emevîleri affetmiş ve iyi davranmıştı¹⁰. Ancak kısa bir süre sonra, bütün bu verdiği emanları iptal ederek onlardan intikam almaya başladı. Buna Emevî saray erkânının, ileri gelenlerin ve şairlerin düşmanlık ateşini körüklemeleri de ilave edilmelidir. Bu bağlamda onun öldürülmesinde şair Südeyf'in söylediği tahrir edici şiirin¹¹ etkisinden bahsedilmektedir¹².

⁴ Seyyid Emir Ali, **Muhtasarı Tarihi'l-Arab**, nşr. Afif Baalbekî, Beyrut 1990, s. 177.

⁵ Daha geniş bil için bkz. Belâzürî, III, 104; Ebû Zekerîyya Yezid b. Ziyad el-Ezdf, **Fârîhu'l-Mavsıl**, thk. Ali Habîbe, Kahire 1967, s. 137-138; Ebû Buhammed Ahmed İbn A'sem, **el-Fütûh**, Beyrut 1986, VIII, 368-369; Ebu'l-Fidâ İbn Kesir, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, thk. Ahmed Ebû Hakim vd., Beyrut ty., X, 45; Salahaddûn Münecçid, **Me'sâtü Sükûti Dimaşk ve Nihâyetü'l-Ümeviyyûn**, Beyrut 1981, s. 15-16; Ulyân, s. 160; Hasan İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, çev. İsmail Yiğit vd., İstanbul 1987, 385-389.

⁶ Ebu'l-Abbas'ın konuşması için bkz. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, **Tarihü'l-Ümem ve'l-Müfûk**, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl, Kahire 1993, VII, 425 vd; İzzüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbnü'l-Esir, **el-Kâmil fi'l-Tarih**, Beyrut 1965, V, 411 vd; Şihâbüddin Ahmed b. Abdilvehhâb en-Nuveyrî, **Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb**, thk. Muhammed Câbir Abdillâh, Kahire 1984, XXII, 39-41.

⁷ H. İbrahim Hasan, II, 386.

⁸ Ahmed b. Ebî Ya'kub b. Ca'fer el-Ya'kûbî, **Tarihu'l-Ya'kûbî**, Beyrut ty, II, 356.

⁹ Süleyman b. Hişam'ın öldürülüşü hakkında bk. Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim İbn Kuteybe, **el-İmame ve's-Siyâse**, thk. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî, by ty, II, 123-124.

¹⁰ Hüseyin Muhammed el-Mar'aşî, **Kitâbü Ğururi's-Siyer**, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut 1996, s. 315; Muhammed Abdülfettâh Ulyân, **Kıyâmu'd-Devleti'l-Abbâsiyye**, Kahire 1994, s. 159.

¹¹ Şair Südeyf'in söylediği belirlenen şiir şu şekildedir: "Görünüşleri seni aldatmasın; içlerinde şiddetli intikam ateşi yanar. Kamçıyı bırak da kılıcı al eline. Yeryüzünde bir tek Emevi kalmayınca kadar da kınına koyma". H. İbrahim Hasan, II, 387.

¹² İbn Kuteybe, II, 123-124; Yakubi, II, 359-360; el-Ezdf, s. 155; İbn A'sem, VIII, 370-374; Muhammed b. Ali b. Tabatabâ İbnü't-Tiktâkâ, **el-Fahrî fi'l-Adâbi's-Sultâniyye ve'd-Düveli'l-İslamiyye**, Beyrut 1960, s. 151-152; Şemseddin Ahmed b. Muhammed ez-Zehebî, **Tarihü'l-İslam ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm**, (121-140 Yılı Olayları), thk. Ömer Abdüsselam et-Tedmürî, Beyrut 1991, 447; İbnü'l-Esir, V, 429; Hüseyin Atvan, **ed-Da'vetû'l-Abbâsiyye, Tarih ve Tatavvur**, Beyrut 1984, s. 421-425; Muhammed

Abdullah b. Ali, Şam bölgesine hakim olduktan sonra Filistin'e gitmişti. Orada Mervan'ın öldürülmesini müteakip, Emevîlere önce eman verdi, ardından onlara verdiği emanı bozarak *Ebû Futrus*¹³ nehri kenarında verdiği ziyafette onlardan pek çoğunu öldürttü. Aslında halife Ebu'l-Abbas, onlara mallarının iade edileceği, divanlara kaydedilecekleri ve atiyyelerinin verileceği vaadinde bulunmuştu. Bunun üzerine Emevî ailesinden yaklaşık 80 kişi bu ziyafete katıldı¹⁴. Bunlar arasında Abdülvahid b. Süleyman, Ebân b. Muaviye b. Hişam ve Abdurrahman b. Muaviye gibeleri vardı¹⁵. Bunlardan Abdurrahman, Abdullah b. Ali'nin bu davetine katılmaktan vazgeçti ve Endülüs'e kaçtı¹⁶. Diğferleri ise, davete katılarak öldürüldüler¹⁷.

Bunun yanında Abdullah b. Ali'nin, Şam'daki Ümeye oğullarının, özellikle halifelerin kabirlerini kazdırıp açtığından bahsedilmektedir. Buna göre ilk halifelerin cesedlerinin tamamen kül haline dönüştüğü, son halifelerin ise, Ömer b. Abdülaziz hariç, cesetlerinin önce asıldığı, sonra da yakıldığı belirtilmektedir¹⁸.

Sâlim b. Şedîd el-Avlî, el-Abbâsiyyûn ve Müvâcehetü'l-Mukâvemeti'l-Ümeviyye, *Mecelletü Câmîati'l-İmam Muhammed b. Suud*, Sayı: 3, Riyad 1990, s. 334 vd; Hasan İbrahimî, II, 385.

¹³ Filistin bölgesinde bir yerdîr. Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Makdîsî, *Kitâbü'l-Bed' ve't-Tarih*, thk. C. Huart, Paris 1919, VI, 71.

¹⁴ Makdîsî, VI, 72; Seyyid Emir Ali, s. 177. Katılanların sayısı hakkında geniş bilgi için bkz. İbrahim Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, (İslam Öncesinden Abbâsîlere Kadar) Ankara 1997, s. 382.

¹⁵ İbn Kuteybe, II, 121.

¹⁶ Muhammed Hudarî Bek, *ed-Devletü'l-Abbâsiyye*, thk. Muhammed el-Osmânî, Beyrut 1986, s. 61.

¹⁷ Burada öldürülen Emevîlerin sayısı yaklaşık 70 ile 100 arasında gösterilmektedir. Bkz; Ya'kûbî, II, 355; Taberî, VII, 443; İbnü'l-Esir, V, 430; Zehabî, *Tarihü'l-İslam*, (121-140 Yılı Olayları) s. 340; Salahuddin Münecid, s. 22-23. İbn Kuteybe ise, öldürülenlerin sayısını 300 olarak vermektedir. İbn Kuteybe, II, 123. Ya'kûbî'ye göre ise, Emevîlerden 80 kadarı atiyyelerini almak üzere Abdullah b. Ali'nin ziyafetine katıldılar. Burada Emevîleri yeren şair el-Abdî, ayağa kalkarak kasidesini okudu ve bunun üzerine de Emevî ileri gelenlerinden Numan b. Yezid b. Abdülmelik ona itiraz etti. Şair'in sözlerinden etkilenen Abdullah b. Ali, "Bugün tıpkı Hüseyin b. Ali'nin günü gibidir" diyerek Emevîlerden orada bulunan herkesi öldürdü. Ya'kûbî, II, 355.

Belâzürî de tıpkı kabirlerin açılması olayında yaptığı gibi, senetsiz olarak Emevîlerin Ebu Futrus nehri kenarında eman verilerek toplandıklarını, ardından da Horasanlıların onları öldürdüklerini aktarmaktadır. Belâzürî, III, 104. el-Ezdî ise, Gamr b. Yezid, Muhammed b. Abdülmelik, Yezid b. Hişam ve Abdülvâhid b. Süleyman gibi Emevîlerden 84 kişinin katıldıklarını ve bunların Abdullah b. Ali tarafından öldürüldüklerini belirtir. el-Ezdî, s. 139. İbn Asakir de, Abdullah b. Ali'nin özellikle Emevî halifelerinin çocuklarının bir araya getirildiği toplantıdan ancak süt emen çocukların ve Endülüs'e kaçanların dışında hiç birisinin kurtulmadığını belirtir ki, (Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan İbn Asakir, *Târîhu Dimaşk*, by 1987, XV, 390) İbn Kesir de İbn Asakir'den aynen aktarmıştır. İbn Kesir, X, 45; İbnü'l-Esir, V, 430-431. Yukarıda verdiğimiz bir kısım rivayetlerden anlaşılmaktadır ki, Ebû Futrus nehri civarında gerçekleşen olayın baş kahramanı Abdullah b. Ali'dir. Bu konuda kaynaklar arasında aşağı yukarı bir birlik söz konusudur. Emevîlere önce eman verilmesi konusunda da bir ihtilaf mevzu bahis değil, olayın Filistin'in Remle şehri yakınındaki Ebû Futrus nehri kenarında meydana geldiği konusunda olduğu gibi. Sadece İbnü'l-Esir, olayın Abbâsî sarayında meydana geldiğini, şair SüdeyF'in kırkırtması sonucu Ebu'l-Abbas'ın onları öldürttüğünü aktarmaktadır. İbnü'l-Esir, V, 430-431. Ancak İbnü'l-Esir'in bu olayı meçhul siygası ile "denilir ki" anlatması ve kaynakların çoğunluğuna muhalif olması dolayısıyla kayda değer bir rivayet olarak almamız mümkün değildir. Rivayetlerdeki farklılık, öldürülen Emevîlerin sayıları konusundadır. Genellikle 72 ile 92 sayıları arasında değişmektedir. Fakat öldürülenlerin isimlerinin zabtı hususunda tam bir birlik yoktur. Öldürülenlerin çok azının isimleri verilmektedir. Bu da bizi, verilen rakamlar konusunda mübalağa yapılmış olabileceği endişesini düşündürmektedir.

¹⁸ Belâzürî, III, 104; Ya'kûbî, II, 356; Makdîsî, VI, 71-72; İbn Asâkir, XV, 390; İbn A'sem, VIII, 368; İbnü'l-Esir, V, 430; İbn Tiktaka, s. 152; Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed İbn Hallikan, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâ'iz-Zemân* Beyrut ty, VII, 315-318; İbn Kesir, X, 45; Hudarî, s. 60; Atvan, s. 410-413; Sarıçam, s. 391; H. D. Yıldız, "Abdullah b. Ali b. Abdulah", *D. İ. A.*, İstanbul 1988, I, 82. el-Ezdî, Abdullah b. Ali'nin emri üzerine bu eylemi Amr b. Temmâm'ın gerçekleştirdiğini belirtir. el-Ezdî, s. 138. Emevî

Abdullah b. Ali, ayrıca Emevî halifelerinin çocuklarının takip edilmesini emretti. Abbâsilerden süt çocuklarından veya Endülü's'e kaçanlardan başkası kurtulamadı¹⁹. Bunlardan Abdurrahman b. Muaviye b. Hişam, kurtulmayı başararak Endülü's'e kaçıp orada Endülü's Emevî Devletini kurmuştur²⁰. Öldürülenler arasında Muhammed b. Abdülmelik, Gâmr b. Yezid II, Abdülvahid b. Süleyman ve Said b. Abdülmelik gibi Emevî ailesinden ileri gelenler bulunmaktaydı. Hatta Mervan'ın görevden uzaklaştırdığı İbrahim b. Yezid'in de bunlar arasında olduğu belirtilmektedir²¹.

Abdullah b. Ali'nin bunca Emevîyi öldürmesine bir kaç neden gösterilmektedir²²: Birincisi ve en önemlisi, Emevîlerin, Hâşimîlere yaptıkları zulme karşılık bir intikamdır²³. Bir diğeri ise, bütün bu olayların hemen akabinde, Emevîlerden Ziyad b. Abdullah b. Yezid'in ayaklanmasıdır²⁴. Ziyad'ın, Emevî Devletini yeniden ihya etme isteği Abdullah b. Ali'ye ulaşınca, onun üzerine 7.000 kişilik büyük bir ordu gönderdi ve Emevîlerin çoğu öldürüldü²⁵. Bir diğere neden olarak da, Süleyman b. Hişam'ın öldürülmesi için de söyledığımız, Abbâsî taraftarı şairlerin söylemiş oldukları tahrir edici şiirlerini gösterebiliriz. Nitekim Abbâsî şairlerinden Şibl b. Abdullah, Emevîleri

halifelerinin kabirlerinin kazılması konusunda da oldukça farklı yorumlar yapılmaktadır. Yakubi, bu olaya diğere kaynakların değindiğinden farklı olarak değinir. Abdullah b. Ali'nin, Emevî halifelerinden Hişam b. Abdülmelik'in cesedinden kalıntıları çıkararak yakıtını belirtir. Özellikle Hişam'ın cesedine karşı neden böylesi bir tutum içerisine girdiğini de, Hişam'ın babasına sağlığını dayken vurduğunu, kırbaçların yerini gördüğünde bunun intikamını alacağına dair yemin ettiğini ve bu yüzden böyle davrandığını belirtir. Ya'kûbî, II, 356-357. Ancak biz Ali b. Abdullah'ın Hişam tarafından değil de hilafetin kendi ailesine geçeceği haberini etrafa yaydığı için Velid b. Abdülmelik tarafından kırbaçlandığını görmekteyiz. Kaynakların verdiği bu bilgilere çok dikkatli yaklaştığımızda rivayetlerin çoğunun mevzu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu kaynaklardan bir kısmı Şii tandanslı olup mezhebî taassupçuluk söz konusudur. Bunların başında hiç şüphesiz Ya'kûbî gelmektedir. Benü Hâşimî'nin azâtlısı olan Ya'kûbî, (Şihâbüddin Ebü Abdillâh b. Abdillâh Yâkut el-Hamevî, **Mu'cemü'l-Üdebâ**, Beyrut ty., VI, 153-154; Faruk Ömer, **Tabiatü'd-Da'veti'l-Abbâsiyye**, Beyrut 1970, s. 29) Aynı zaman da İsnâ Aşeriyye mezhebî taassublarındandır. (Abdülaziz ed-Dûrî, **Buhûs fî Neş'et-i İlmî't-Tarih inde'l-Arab**, Beyrut ty, s. 53)Yine aynı şekilde bir başka Şii olan tarihçi de İbn A'sem el-Kûfî'dir. (Yâkut, **Mu'cemü'l-Üdebâ**, II, 230-231) İbn Tabatabâ da her ikisinden aşığı kalmayacak derecede Şiidir. (Hayreddin ez-Ziriklî, **el-A'lâm**, Kahire 1954, VI, 283-284; Ömer Rıza Kehhâle, **Mu'cemü'l-Müellifin**, Beyrut ty, II, 51). Kısacası bu olay, birbirinden tutarsız aktarılan ve Abbâsî Devletine de pek fazla bir şey kazandırmayacak bir olay olarak gördüğümüz için bunu kabullenmemiz zor görünmektedir. Fakat şurası bir gerçektir ki, Abbâsîler de diğere devletler gibi ölümlerinden değil de sağ kalan Emevîlerden değişik yerlerde, değişik şahıslar tarafından intikam alma hareketine girişmişlerdir. Hatta bırakın sadece Emevîleri öldürmelerini, Abbâsî ihtilal hareketinde çok önemli görevler almış olarak gördüğümüz insanlar dahi Abbâsîler tarafından öldürülmüşlerdir.

¹⁹ Hudarî, s. 60;

²⁰ H. D. Yıldız, "Abdurrahman I' D.İ.A., İstanbul 1988 I, 147-150.

²¹ Belâzürî, III, 103; Ya'kûbî, II, 355; İbnü'l-Esir, V, 430. Emevîlerden öldürülenler hakkında geniş bilgi için bkz. Belâzürî, IX, 329-335.

²² Ya'kûbî, II, 354-355; el-Ezdî, s. 139; İbnü'l-Esir, V, 430; Nuveyri, XXII, 49-50; Atvan, s. 414; Sarıçam, s. 382.

²³ Ya'kûbî, II, 355. Hasan İbrahim Hasan da bu konuda "Abbâsîlerin ilk halifesi Ebu'l-Abbas, Emevî hanedanından sağ kalanları ve taraftarlarını takip etti. Bizeöyle geliyor ki, bu politikaya, cahiliyye devrinden beri süre gelen Hâşimî-Emevî rekabeti sebebiyle başvurmuştu. Zira Hâşimoğullarıyla Emevîler arasındaki bu hususî hâlâ devam ediyordu" demektedir. Hasan İbrahim, II, 385. Ayrıca Emevî-Abbâsî çekişmeleri için bk. İbrahim Sarıçam, **Emevî-Hâşimî İlişkileri**; İrfan Aycan-Mahfuz Söylemez, **İdeolojik Tarih Okumaları**, (Makrizî'den çeviri), Ankara 1999, s. 151 vd.

²⁴ İsyân hakkında bk. Sarıçam, s. 393-397.

²⁵ Ya'kûbî, II, 169-170.

öldürmesi için Emevîlerin öldürdüğü Hâşimîleri zikrederek Abdullah b. Ali'yi tahrik etmiştir²⁶.

Ebu'l-Abbas'ın amcası Süleyman b. Ali de, Basra'da Emevîlerden intikam alma hareketini aynı şekilde sürdürmüştür²⁷. Abbâsîlerin, Emevîleri temizleme hareketi Şam Basra ve Filistin'den sonra Hicaz'da da devam etti. Buradaki olayların kahramanı yine Abbâsî ailesinden Davud b. Ali'dir²⁸. Kaynaklar, Davud'un öldürdüğü Emevîler hakkında açık bir bilgi vermezlerken, bu olayın 133/750 yılında gerçekleştiğini belirtirler²⁹. Davud b. Ali de tıpkı diğer Abbâsîler gibi, önce Emevîlere eman verdiğini belirtti. Ardından verdiği emandan vazgeçti. Burada da şair Südeyf b. Meymun'un tahriki ile, Emevîlerden bir kısmı öldürüldü, bir kısmı da hapsedildi³⁰. Mısır'da da bu eylemin benzeri, Salih b. Ali tarafından gerçekleştirildi ve Emevîlerden pek çoğu öldürüldü³¹.

Bütün bu kıyımlardan Musul halkı da nasibini aldı. Musul, Abbâsîlerin eline geçtiğinde Ebu'l-Abbas buraya, Muhammed b. Sûl adında birisini vali olarak atamıştı. Ancak Musul halkı onu vali olarak kabul etmediklerini belirttiler. Halifeden kendilerine âzâtlı birisinin yerine, Araplardan, özellikle de Mühelleb ailesinden birisini vali tayin etmesini istediler. Bunun üzerine Muhammed b. Sûl, Emevîlerden pek çok kişiyi öldürdü. Muhammed b. Sûl'ün yerine atanan vali Yahya b. Muhammed de Musul halkına aynı şekilde davrandı³².

²⁶ Geniş bil için bkz. Ya'kûbî, II, 354-355; el-Ezdî, s. 139; İbnü'l-Esir, V, 430; Nuveyrî, XXII, 49-50; Atvan, s. 414; Sarıçam, s. 383-385.

²⁷ İbnü'l-Esir, V, 431-432; Hudarî, s. 60-61; Sarıçam, s. 389.

²⁸ Halife b. Hayyât, **Tarih**, thk., Ekrem Ziya el-Ömerî, Beyrut 1985, s. 410; Atvan, s. 410-413.

²⁹ İbn Kuteybe, II, 131; Belâzürî, III, 88, Ya'kûbî, II, 351-352; Taberî, VII, 459. Taberî bu konuda sadece Davud b. Ali'nin Hicaz'da Emevîleri öldürdüğünü belirtirken (Taberî, VII, 459) Ezdî, Davud b. Ali'nin öldürdüğü Emevîlerden bir kaçının ismini vermektedir. Ezdî, s. 141. İbn A'sem ise, her zamanki gibi, olayı abartarak bizzat Ebu'l-Abbas'ın Hicaz'da Emevîleri öldürmesi için amcası Davud b. Ali'yi kışkırttığını, Davud'un da Emevîlerin tamamını öldürdüğünü, hatta öldürmek için her taşın altına aradığını belirtmektedir. İbn A'sem, VIII, 368. Ya'kûbî ise, Hicaz'daki bu olay hakkında verdiği tafsilatlı bilgiyle münferid kalmaktadır. Ona göre, Ebu'l-Abbas tarafından Hicaz valiliğine atanan Davud b. Ali, bölgeye geldiğinde insanlara eman verdi ve bu konuda onlara bir de konuşma yaptı. Ancak orada bulunan şair Südeyf b. Meymûn ayağa kalkarak Abbâsîleri övücü, Emevîleri yerici konuşma yaptı, şiir okudu. Bunun üzerine Davud, Mekke'de Emevîleri öldürdü. Ardından da Medine'ye geçerek aynı eylemi gerçekleştirdi. (Ya'kûbî, II, 351-352) Buradan şair Südeyf'in etkili olduğu sonucu çıkmaktadır. Kimdir bu şair Südeyf ve gerçekten rolü olmuş mudur? Şair, Südeyf b. İsmail b. Meymûn el-Mekkî'dir. Bedevî bir Arap olan Südeyf, aynı zamanda Alevî mutaasıplarındandır. Mansur döneminde Mekke'de 146/763 yılında öldürülmüştür. (Ebu'l-Fazl Cemaleddin Muhammed İbn Manzur, **Muhtasarı Tarihi Dimaşk**, thk. Nesîb Neşşâvî, Dimaşk 1985, IX, 210-213). İbn A'sem ise ondan bahsederken "Südeyf b. Meymûn Mevla Seccâd b. Ali b. Hüseyin" diye vermektedir. İbn A'sem, VIII, 370. Doğrusu Südeyf'in rolünü isbat için elimizde kat'i deliller bulunmadığı gibi, bu haberi tamamen reddetmemiz de mümkün değildir. Ancak Davud b. Ali'nin Hicaz'da Emevîlere karşı üstlendiği rolü de bir dereceye kadar kabul etmemiz gerekir. Dün Emevîleri öven şairler, bugün hakimiyeti ellerine geçiren Abbâsîleri övmeye başlamışlardır. Hatta bu konuda Ebu'l-Abbas "Siz ey şairler topluluğu! Gerçekten karınlarınızın kölelerisiniz. Dün Ümeyye oğullarını methediyor ve onları efendiler ediniyordunuz, bugün ise bizi övüyorsunuz.." diyerek gerçeği dile getirmiştir. (Mar'âşî, s. 315.) Buna rağmen Abbâsîler de şairlerden tıpkı Emevîler gibi istifade etmişlerdir.

³⁰ Halife, s. 410; Ya'kûbî, II, 351-352; Zehebî, **Tarihu'l-İslam**, (121-140 Yılı Oyları), 412; Ulyân, s. 160; Sarıçam, s. 386-387. Hudarî, buradaki şairin ismini İbrahim b. Hereme olarak vermektedir. Hudarî, s. 61. Ancak kaynakların çoğu Südeyf'den bahsetmektedirler. Fakat bir şair değil de bir kaç şairin görev almaması için bir neden yoktur.

³¹ Ebû Amr Muhammed b. Yûsuf el-Kindî, **Kitabü'l-Vülat ve'l-Kudât**, Beyrut 1908 s. 99; Sarıçam, s. 386.

³² Belâzürî, III, 281; Atvan, s. 433-434; Sarıçam, s. 388.

B-Ebü'l-Abbas'ın Bu Kıyımlardaki Rolü

Abbâsîlerin, Emevîlere yaptıkları bu kıyım hareketinde Ebu'l-Abbas'ın rolü hakkında iki görüş bulunmaktadır. Şimdi bu iki görüş sahiplerinin düşüncelerini delilleriyle birlikte ortaya koymaya çalışalım:

1-Bu Kıyımlardan Kesinlikle Ebu'l-Abbas Sorumlu Değildir:

Birinci görüşe göre, 'Ebu'l-Abbas, kendi döneminde akıtılan Emevî kanlarından sorumlu değildir. Ona verilen '*es-Seffâh*' kelimesi, gerçekten de dil açısından bir çok anlamları ihtiva etmektedir. '*Kan dökücü*' anlamı, bunlardan sadece bir tanesidir. Ebu'l-Abbas hakkında söylenen '*es-Seffâh*' kelimesi, burada '*kan dökücü*' anlamına değil de, '*bolca veren, cömert*' anlamındadır'. Bu görüşü teyid için de, aşağıdaki delilleri kendilerine dayanak olarak vermektedirler:

a-Ebu'l-Abbas'a '*es-Seffâh*' lakabı, aslında Kufe'de halka hutbe irâd ederken söylediği "...Ey Kufeliler! Sizler sevdiğimiz kişilersiniz. Sizleri zalimlerin zulmü değiştirmede ve bizim zamanımıza kadar geldiniz. Allah başınıza devlet kuşunu kondurdu. Artık insanların en mutlusu ve en şereflişiniz. Ben sizin maaşlarınızı 100 dirhem artırdım, sevinin, ben *es-Seffâh*'ım ve helak ediciyim" demesinden çıkarmaktadırlar. Buradaki '*es-Seffâh*'ı, konuşmanın siyâk ve sibâkına uygun olarak '*cömert*' anlamına almışlardır³³. Ancak daha sonra bu sanı, Emevîlerin yönetimine düşman olanların kanını döktüğü için '*kan dökücü*' anlamına dönüştürülmüştür³⁴.

b-Ebu'l-Abbas'ın, Abdülvâhid b. Süleyman b. Abdülmelik'in öldürülmesine üzülmelerinden dolayı böyle bir eylemi, onun yapamayacağı sonucunu çıkarmaktadırlar. Hatta bu bağlamda Ebu'l-Abbas'ın, Abdülvahid'i öldüren amcası Abdullah b. Âli'nin yanında olması halinde kısas bile yapabileceğini söylediği belirtilir³⁵. Amcasına yazdığı mektupta kendisinden izin almadan bundan böyle Emevîlerden hiç bir kimseyi öldürmemesini emrettiği karine gösterilmektedir³⁶.

c-Ebu'l-Abbas'ın, Mervan b. Muhammed'i öldüren Âmir b. İsmail'i azarlamasını, onun böyle bir olaydan sorumlu olmadığına delil göstermektedirler. Özellikle Âmir'in, Mervan b. Muhammed'in kızlarına karşı sert davranmasından dolayı Ebu'l-Abbas, onu tâzir etmiştir³⁷.

d-Makrızî'nin, Ebu'l-Abbas'tan bahsederken '*Emiru'l-Mü'minîn es-Seffâh*' demesini ve buradan hareketle '*es-Seffâh*' kelimesinin, '*kan dökücü*' anlamına gelmesinin imkansızlığını belirtmesini, kendilerine bir başka delil olarak göstermektedirler³⁸.

33 Ahmet Muhtar İbâdî, fi't-Tarihü'l-Abbâsî ve'l-Fâtımî, Beyrut ty, s. 41; Muhammed süheyl Takkûş, Târihu'd-Devleti'l-Abbâsiyye, Beyrut 1996, s. 37-38 (dipnotlar); Abdülhamid İbâdî, Suveru ve Buhûsi mine't-Târihi'l-İslâmî, İskenderiyye 1948, II, 70.

34 Muhammed Âbid Câbirî, İslam'da Siyasal Akıl, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul 1997, s. 658.

35 Ulyân, s. 162.

36 İbn Kuteybe, II, 122-123.

37 Mes'ûdî, III, 271.

38 Makrızî, Hitat, Kahire 1320, II, 91.

e-Çoğu tarihçilerin '*kan dökücü*' anlamındaki '*es-Seffâh*'ın, gerçekte Ebu'l-Abbâs'ın değil de, amcası Abdullah b. Ali için kullanılmasının gerektiğini ileri sürmelerini, kendi görüşlerine bir karîne göstermektedirler. Hatta bu bağlamda İbn Kuteybe'ye isnad edilen *el-İmame*'de '*es-Seffâh*'ın, Ebu'l-Abbâs'ın amcası Abdullah b. Ali olduğuna dair açık ve sarîh bir ifade bulunmaktadır³⁹. Aynı ifade, yazarı meçhul olan '*Ahbâru Mecmuati fi Fethi'l-Endülü's*' kitabında da geçmektedir. Orada "Mervan b. Muhammed, Mısır'ın Bûsir köyünde öldürüldükten sonra başı, önce Şam'daki *es-Seffâh*'a, oradan da Ebu'l-Abbâs'a götürüldü" denilmektedir⁴⁰. Çünkü Abdullah b. Ali, yukarıda da belirttiğimiz gibi Filistin'de *Ebû Futrus* nehri kenarında Emevîlere verdiği ziyafette tam bir kasaplık örneği sergilemiştir. Mervan b. Muhammed'in Mısır'da öldürülmesinden itibaren Şam bölgesi tamamen onun hakimiyeti altındaydı. Bazıları, ikisinin de isimlerinin Abdullah (Abdullah b. Ali-Abdullah b. Muhammed) olması nedeniyle birbirlerine karıştırmışlar, Abdullah b. Ali'ye verilmesi gereken bu lakabı, halife Ebu'l-Abbâs'a vermişlerdir⁴¹ diye yorumlamışlardır.

f-Emevîlerden çoğunun öldürülmesi hadisesinin, daha Abbâsî Devletinin kuruluşu esnasında meydana geldiğini ve bundan da Ebu'l-Abbâs'ın sorumlu olamayacağını belirtmişlerdir. Asıl sorumlular olarak ise, amcaları gösterilmiştir. Bunlar da Şam'da Abdullah b. Ali, Basra'da Süleyman b. Ali, Hicaz'da Davud b. Ali, Mısır'da ise, Salih b. Ali'dir. Horasan bölgesinde ise, Ebu Müslim'dir. Çünkü o, Horasan bölgesini ele geçişi esnasında Emevîlerden çoğunu öldürmüştür. Hatta Ebu Seleme'yi, Süleyman b. Kesir'i ve Lahız b. Kureyz gibi Abbâsî nakiblerini dahi öldürmüştür⁴². Yine Ebu'l-Abbâs, Ebu Ca'fer'in, İbn Hübeire'ye eman vermesine sıcak bakmasına rağmen, Ebu Müslim, bu konuda onun öldürülmesini ısrarla teklif etmiştir. Kısacası, Ebu'l-Abbâs'ın kan akıtma siyasetinin ardında, temelde Ebu Müslim ve amcaları bulunmaktaydı⁴³.

g-Halife b. Hayyat (240/854), İbn Kuteybe (276/889), ed-Dineverî (282/895), Taberi (310/922) ve Cehşiyârî (310/922) gibi İslam tarihçileri, Abbâsîlerin ilk dönem halifelerinden bahsederlerken sadece '*Ebu'l-Abbâs*' diye künyelemektedirler. Kesinlikle '*kan dökücü*' anlamında '*es-Seffâh*'ı kullanmamışlardır. Onlar, halife hakkında '*Emirü'l-*

³⁹ İbn Kuteybe, II, 121-124. İbn Kuteybe, "Hurûcî's-Seffâh alâ Ebi'l-Abbâs ve Hal'ihî" diye de bir başlık atmaktadır. (Age., II, 124). Buradan *es-Seffâh*'ın Abdullah b. Ali olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Abdullah b. Ali'nin ona karşı halifelik iddiasıyla isyan ettiği bilinmektedir. Musab b. Zübeyr, *Nesebü Kureys*, s. 29. Ya'kûbî, II, 232.

⁴⁰ Ahmed Muhtar İbâdî, s. 42.

⁴¹ Ebû Hanife Ahmed b. Davud ed-Dineverî, *el-Ahbâru't-Tivâl*, Kahire 1911, s. 378; Ulyân, s. 163.

⁴² Bunlar, Abbâsî ihtilal hareketinde çok önemli yerlerde görevlerde bulunan insanlar olmasına rağmen, devletin kurulma aşamasında ve kurulduktan sonra teker teker Abbâsîler tarafından temizlenmişlerdir. Bunların öldürülmeleri konusunda geniş bilgi için bkz. Belâzürî, III, 156. IV, 301-302; İbn Kuteybe, II, 120, 134-136, 137; Taberi, VII, 449-450, 503; Abdülhayy Ebu'l-Fellâh, *Şezerâtü'z-Zehab fî Abbâri men Zehab*, Kahire 1350, I, 190; Hudaîrî, s. 62-63; Abdülaziz es-Seâlebi, *Sükkütü'd-Devleti'l-Ümveyye ve Kıyâmü'd-Devleti'l-Abbâsiyye*, thk. Muhammed Hamâdî es-Sâhilî, Beyrut 1995, s. 217-221.

⁴³ Ulyân, s. 163-164; Ahmed Muhtar İbâdî, s.43. İbadî'ye göre Ebu'l-Abbâs, tamamen bunlardan berîdir. Onun gerçekleştirdiği tek eylem, Ebu Seleme'nin öldürülmesi hadisesidir. Onu öldürmesinin sebebi de, hilafeti Ali oğullarına verme teşebbüsünden dolayıdır. (İbn A'sem, VII, 207-209; Yusuf el-İşş, *Târihu Asri'l-Hilâfeti'l-Abbâsiyye*, thk. Muhammed Ebû'l-Ferec el-İşş, Beyrut 1982; Atvan, s. 335-338. Yine İbâdî'ye göre velev ki bütün bu katliamları yapan amcaları da olsa kurulma aşamasında olan bir devlet için bunlar normaldir. Ahmed Muhtar İbâdî, s.43.

Mü'minin Ebu'l-Abbas' diye zikretmektedirler⁴⁴. Abbâsî diğer halifelerinden Mansur, Mehdî, Hâdî... gibi bir lakap ile isimlendirilmediklerini görmekteyiz. Yine aynı şekilde '*es-Seffâh*' lakabı h. IV. asrın ortalarına kadar zikredilmemiştir. Bu lakap ilk defa muhtemelen Mes'ûdî (346/957) tarafından kullanılmış, ardından da diğer tarihçiler bunu kullanmışlardır⁴⁵.

2-Bu Kıyımlardan Ebu'l-Abbas Sorumludur:

İkinci görüş ise, 'kendi dönemindeki Emevîlere yapılan bu kıyım hareketinden Ebu'l-Abbas, sorumludur'. Dolayısıyla da "*es-Seffâh*" (kan dökücü anlamında) lakabıyla isimlendirilmiştir. Bu düşüncede olanlar, şu delillerle görüşlerini desteklemektedirler:

a-Emevîlere karşı yapılan bu soykırım hareketini başlatan, Ebu'l-Abbas'dır. Bunu ilk olarak kendisine sığınmış olan, Emevî emirlerinden Süleyman b. Hişam'ı şair Südeyf'in kışkırtmasıyla gerçekleştirmiştir. Bu noktada Süyûfî, "Ebu'l-Abbas, kan dökmekte çok aceleciydi, doğuda ve batıdaki valileri onu takip ettiler" demektedir⁴⁶.

b-Süleyman b. Ali, Basra'ya sığınmış olan Emevîlerden hiçbirisine halife Ebu'l-Abbas'dan izin almadıkça eman verememişti. Bu da göstermektedir ki, bu lakabın birinci derecede sorumlusu, Ebu'l-Abbas'dır. Yine aynı şekilde Emevîlere eman verirken ne Ebu Müslim'e, ne de bir başkasına danışmıştır⁴⁷ O halde, valiler veya komutanların halifeden izin almadan böylesi önemli bir işe kalkışmış olmaları imkansızdır. Öldürebilmişlerse, en azından halifeden zımmen de olsa izin alabilmişlerdir.

c-Ebu'l-Abbas'ın amcası Abdullah b. Ali'nin, Abdülvahid b. Süleyman'ı öldürmesine üzülməsi konusuna gelince, Abdullah sadece onu öldürmemiştir. Filistin'de onlarca Emevî emirini, komutanını öldürmüştür. Hem neden sadece Abdülvahid'e üzülmüyor da, bu kadar öldürdüğü insanlara üzülmüyor?. Doğrusu Ebu'l-Abbas, onlara üzülmeyi gibi, halife Mervan'ın öldürülmesine öylesine sevinmişti ki, sevincinden secdeye gitmiş ve insanlara bolca atıyyeler vermiştir⁴⁸.

d-Ebu'l-Abbas'ın, Ebu Ca'fer'in İbn Hübeyre'ye eman vermesi olayını, Ebu Müslim'e bildirmesi, onun da İbn Hübeyre'ye verilen emana bağlı kalınmaması yönündeki söylenenlere gelince, Ebu'l-Abbas zaten Ebu Ca'fer'in eman vermesini kabul etmemiştir⁴⁹. Ayrıca ilmi değere hâiz kaynaklar, Ebu'l-Abbas'ın, İbn Hübeyre'ye eman verilmesi konusunda Ebu Müslim'e danıştığı konusunu belirtmezler. Gerçekte Emevîlereve taraftarlarına uygulanan bu kıyım, Ebu'l-Abbas'ın emri üzere gerçekleştirilmiştir.

e-Ebu Seleme'nin, Ebu Müslim tarafından öldürülmesine gelince, bu olay, Ebu'l-Abbas'ın bizzat onun öldürülmesini Ebu Müslim'den talep etmesi üzerine gerçekleşmiştir. İbn Kuteybe, bu konuda "Ebu'l-Abbas, işleri düzene koyduktan sonra,

⁴⁴ Taberi, VII, 421.

⁴⁵ Faruk Ömer, *Buhûs fi't-Târihi'l-Abbâsî*, Beyrut 1977, s. 212.

⁴⁶ Celaleddin es-Süyûfî, *Târihu'l-Hulefâ*, Kahire 1989, s. 241.

⁴⁷ İbnü'l-Esir, 431-432.

⁴⁸ İbn Kuteybe, II, 131.

⁴⁹ İbn Kuteybe, II, 131.

Ebu Seleme'nin öldürülmesi konusunda yardımcılarıyla istişare yaptı. İstişare yaptığı insanlar, onun görüşü etrafında fikir beyan ettiler. Ardından Ebu'l-Abbas'a "Eğer bu işi sen yaparsan, Ebu Müslim bu durumdan şüphelenir" diyerek, bundan Ebu Müslim'i haberdar etmesini belirttiler. Bunun üzerine Ebu'l-Abbas, olayı Ebu Müslim'e haber verdi. Ebu Müslim de "Şayet ondan şüpheleniyorsan boynunu vur" diye görüş beyan etti. Böylelikle Ebu Seleme öldürüldü⁵⁰ demektir. Buradan hareketle Ebu Seleme'nin öldürülmesini, Ebu'l-Abbas'a yıkmaktadırlar.

Nicholson, "*es-Seffâh*" lafzını incelemiş ve bunun üzerine şöyle demiştir: "Bazı tarihçiler, "*es-Seffâh*" kelimesinin bol bahşış veren ve çok iyilik yapan anlamına geldiğini kabul etmişlerdir. Vakıa bu isim, cahiliyye devrinde kabile şeyhlerinden bazılarına verilmiştir. Nitekim Birinci Kilâb Günü, Benî Tağlib komutanı Seleme b. Halid'in savaş öncesi askerinin maaşlarını arttırması sebebiyle bu isimle adlandırılmış olduğu söylenmiştir. Ne var ki, bu hususları dikkate almakla birlikte, Ebu'l-Abbas'ın bu lakabı, ilk hutbesinde söylediği şu sözünden dolayı aldığı kanaatindeyim: "Ben, *Seffâh* (kan dökücü) ve helak edici ihtilalciyim"⁵¹.

Zettersteen de, Ebu'l-Abbas'ın halife olduğunda, Kufe'de yaptığı konuşmada kendisini "*es-Seffah*" (kan dökücü) olarak tavsif ettiğini, ve bu ünvana layık olabilmek için elinden gelen her şeyi yapmaktan çekinmediğini; bu hunharlığının sadece Emevilerle sınırlı kalmadığını belirtmektedir⁵².

C- Değerlendirme

Sonuç olarak şunları özetleyebiliriz:

1-Her şeyden önce bazı rivayetlerde, gerek sayısal olarak, gerek niteliksel olarak mübalağa içeren ifadeler görülse de, Abbâsîlerin, Emevîlere tam bir kıyım hareketi gerçekleştirdikleri kesindir. Bunu teslim etmek gerekir.

2-Cahiliyye döneminden itibaren varolan Emevî-Hâşimî çekişmesinin, her ne kadar Asr-ı Saadet ve kısmen de Râşid Halifeler döneminde üzeri İslam'ın öğretileriyle örtülmüşse de, bu rekabet, Emevîler döneminde gün yüzüne, Abbâsîlerin Emevîlere yaptıkları bu kıyım hareketi ile de, en üst noktaya çıkmıştır.

3-Ebu'l-Abbas hakkında '*kan dökücü*' anlamındaki '*es-Seffâh*' lakabı ilk kaynaklarda yukarda da verildiği gibi geçmemiştir. Bu, daha sonraları Şiî eyilimli kaynaklar tarafından kullanılmış bir lakaptır⁵³. Bunda da muhtemelen, Emevîler döneminde baskıya maruz kalan Ali oğullarının, Abbâsîler döneminde de sindirilmeye çalışılmaları etkili olmuştur.

4-Ebu'l-Abbas'ın, Kufe'deki konuşmasında "*ben es-Seffâhum*" sözü, cümleden anlaşıldığı gibi '*kan dökücü*' anlamına gelebileceği gibi, '*bolca veren, cömert*' anlamına

⁵⁰ İbn-Kuteybe, II, 120-121.

⁵¹ H. İbrahim Hasan, *Age*, II, 309 (3. dipnot).

⁵² K. V. Zettersteen, "Ebu'l-Abbas", *İ. A.*, by ty, IV, 66.

⁵³ Faruk Ömer, *Buhûs*, s.14; Abdülaziz es-Sâlim, *el-Asrû'l-Abbâsiyyi'l-Evvel*, Kahire 1398, s. 52.

da gelmektedir. Ancak burada Ebu'l-Abbas'ın, böylesi her iki anlama da (kan döken ve bolca veren) gelen bir ifadeyi seçmesi, ilginçtir. Ebu'l-Abbas'ın Kufe'deki konuşması bütünüyle birlikte değerlendirildiğinde onun, "*Seffah*" ibaresinden bol bol vermeyi ve iyilik yapmayı kasetmiş olması daha ma'kuldur. Ancak kendilerine karşı isyan eden veya herhangi bir isyana karışmış olanları da cezalandırması uzak bir ihtimal değildir. Zira o, Kufe halkını geçmişte gösterdikleri döneklilikleri sebebiyle kınar, işlemiş oldukları suçlar ve günahlar yüzünden cezalandırmaya azmettiği Emeviler başta olmak üzere kendisine düşman diğer grupları tehdit ederken; kendisine yardım edenleri ihsan ve bahşişlere boğacağını vadetmişti.

5-Amcalarının farklı yerlerdeki Emevîlere yaptıkları kıyımdan, kesinlikle Ebu'l-Abbas sorumludur. Çünkü halife muvaffakiyet vermemiş olsaydı, bunlar gerçekleşmezdi. Bununla birlikte bu kıyım hareketi sadece Ebu'l-Abbas tarafından değil, Abbâsî ailesi özellikle de Ebu'l-Abbas'ın amcaları, Abdullah b. Ali, Davud b. Ali ve Süleyman b. Ali, Salih b. Ali tarafından gerçekleştirilmiştir. Abbâsî ailesi bütünüyle bu kıyım hareketlerine girişmişlerdir. Bunların dışında Horasan bölgesinde de Ebu Müslim el-Horasânî eliyle bu kıyımlar yapılmıştır.

6-İhtilalle iktidara gelen Abbâsîlerin bu kıyım hareketi çoğunlukla Emevîlere karşı yapılmışsa da, bunların dışında Abbâsî ihtilal hareketinde üstün görevler almış komutanlar ve amca çocukları olan Ali oğulları da nasiplerini almışlardır.